

Anne Frank és én – Kisepocha (5×85 perc) a 12. évfolyamon

Stefány Judit

A projekt célja

Megmutatni, hogy a zsidók és más, a nácik által ellenséggé kezelt csoportokat hogyan zárják ki lépésről lépésre a társadalomból, eljutva a teljes megsemmisítésig. Az empátia és az antirasszista nevelés fontosságát hangsúlyozandó, lehetőséget adni, hogy kicsit belehelyezkedhessenek egy üldözött, megalázott, rejtőzködő ember, csoport, kortárs helyzetébe.

Anna Frank története és naplója példa arra, hogy egy tizenéves lány hogyan válhat tudtán, akaratán kívül ellenséggé.

A kisepocha felépítése

Előkészítés

Az egész évfolyam egy időben dolgozik a témán. A tulajdonképpeni munkakezdést megelőzően a diákok levelet kapnak, amelyben leírom a kisepocha célját, hogy mit szeretnék elérni ezzel, a munka folyamatát és megkérem őket, hogy az epocha előtti napra alkossanak maguk 4-5 fős csoportokat és gondolják végig, hogy a csoportjuk melyik témával fog, szeretne foglalkozni. Leírom azt is, hogy milyen munkamenetet képzelek el, illetve az értékelés rendszerét. (A levél alább olvasható.) Téma szerint minden csoportnak összeállítottam egy dossziét, amelyben a napló felolvasott részletei, a feladatlapok és a választott témáikhoz szükséges olvasmányok találhatóak.

Napi munka

Minden reggel közös olvasással kezdünk. Kb. 20 percnyi időben Anne Frank történetéből olvasunk részleteket. E részletekhez mindig tartoznak konkrét kérdések, amelyekre a csoportnak feladatlapszerűen választ kell adnia. (Kb. 15–20 perc. A feladatlapok és a szemelvények alább olvashatók.)

A feladatlap leadása után minden csoport az általa választott témával fog foglalkozni, önállóan, természetesen kérdezve, beszélgetve stb.

Választható témák

1. Kamarakiállítás – Anne Frank és a történelem. Anne életének eseményeivel párhuzamosan követni a történelem menetét, megjeleníteni azokat a történelmi eseményeket írásban és képben, amelyek Anne életére befolyással voltak.

A téma azoknak ajánlott, akiket nagyon érdekel a történelem, szívesen dolgoznak képekkel, szeretnek kutatni, és vizuálisan is szeretik megjeleníteni. A kiállításnak október 20-án állnia kell.

2. *Lábjegyzetek Anne Frank naplójának szemelvényeihez.* Meg kell jegyzetelni a közösen olvasott részleteket, másokat is lehet hozzátoldani. A jegyzetek arra szolgálnak, hogy aki nem ismeri a kort, megértse Anne utalásait – természetesen a történelmi eseményekre vonatkozóan. Ezek nem egyszerű szómagyarázatok, hanem bővebb kifejtésű, egy kívülálló számára is érthető magyarázó szövegek.

A téma azoknak ajánlott, akik érteni kívánják részben a szöveget és magának a kornak az eseményeit is. A feladat írásbeli munka, természetesen kutatással jár. Leadási határidő: október 20. szombati utolsó óra.

3. *Szubjektív olvasónapló.* A csoport mind a négy tagja hozzátűzi a maga értelmezését, kérdéseit, esetleges kutatásait a napló részleteihez, illetve további részleteket választ a naplóból. A csoport tagjai egymás „olvasónaplóit” elolvassák, és hozzáfűzik a megjegyzéseiket.

A téma azoknak ajánlott, akik szívesen mélyednek el egy-egy kérdésben, képesek belehelyezkedni egy másik ember sorsába, és érzéseiket, gondolataikat szívesen osztják meg egymással. A naplót írásban, október 20-án, az utolsó órán kell leadni.

4. *Én így mesélném.* Anne Frank és a napló történetének bemutatása, a ti generációtokhoz tartozók számára. Olyan diákoknak, akik még nem tanulták a 20. századot. (Nem tudják az első világháború történetét, nem vették a békéket, nincs tudomásuk a weimari köztársaság problémáiról, az erősödő antiszemitizmusról, a náci pártról és így tovább.) Döntően írásbeli feladat, de képek, rajzok biztosan beleférnek.

A téma azoknak ajánlott, akik szívesen osztják meg olvasási élményeiket, fantáziát látnak abban, hogy felhívják mások figyelmét a jó könyvekre, és akik szeretnek a történetek mögötti mondanivalóval is foglalkozni. A hosszabb lélegzetű könyvajánlót október 20-án, szombaton, az utolsó órán kell leadni.

5. *Új dokumentumok – a rejtegetők írásai (levelek, naplórészletek).* Fiktív „forráskiadvány” összeállítása, amely a rejtegetők (vagyis azok a barátok és munkatársak, akik Anne családjának segítettek az elrejtőzésben) feljegyzéseit, anyagait teszi közzé – kis bevezetővel.

A téma azoknak ajánlott, akik szívesen írnak fikciókat, könnyen és szeretettel helyezkednek bele mások sorsába. Jó, ha olvasták vagy éppen olvassák a könyvet, hiszen a szemelvények nem túl sok információt tartalmaznak. Az új „forrásgyűjteményt” október 20-án, az utolsó órán kell leadni.

6. Időszalag (képes, szöveges időszalag összeállítása, amely valamelyik termünk falára helyezhető), ami 1929 és 1944 között veszi számba Németország legfontosabb eseményeit.

A téma azoknak ajánlott, akik inkább a tényeket kedvelik, szeretik a pontos kronológiát, ugyanakkor készek arra, hogy a meghatározó és a kevésbé fontos eseményeket elválasszák egymástól. Nem áll távol tőlük egy jó vizuális megoldás kidolgozása. A kronológiát október 20-án, az utolsó órán kell elhelyezni a kiválasztott helyen.

7. A Wannsee-jegyzőkönyv (1942. január 20., történelmi dokumentum, amely a „zsidókérdés végleges megoldásáról” Berlinben, az Am Grossen Wannsee 56–58. szám alatt megtartott tárgyalásról szól) elemzése és bemutatása néhány tabló vagy plakát formájában.

A téma azoknak ajánlott, akik szívesen dolgoznak történelmi forrásokkal, utána néznek a forrással kapcsolatosan felmerülő kérdéseknek, összevetik a forrásszöveget a történetírói magyarázatokkal, és ezt vizuális formában is meg tudják jeleníteni úgy, hogy a többiek is megértsék.

8. *A gettó.* Az európai zsidóság közös tapasztalata a gettóbeli élet. Szövegek, képek, térképek segítségével néhány oldalas, diákoknak szóló kiadvány szerkesztése, amely a hétköznapokat mutatja be.

A téma azoknak ajánlott, akik kíváncsiak, szívesen olvasnak – órán kívül is – és tudásukat, új ismereteiket szívesen osztják meg. Szeretnek „könyvet” szerkeszteni, összeállítani. A könyvecskét október 20-án, az utolsó órán kell leadni.

9. *„Ami ma teljesen megszokott dolognak számít, az normális időkben biztosan felzúdulást keltene.”* Egy másik napló – egy 14 éves fiú, Petr Ginz is naplót vezetett Prágában. Mi számít 1941–44 között „normálisnak”? Plakát, poszter, montázs.

A téma azoknak ajánlott, akik szívesen olvasnak, hiszen ez egy másik naplón, illetve ebből vett szemelvényeken kell átrágni magukat, és utána kell nézni annak, ami Prágában történt a német megszállás után. S kell még egy kis vizuális kreativitás a megjelenítéshez. A plakátnak, montáznak stb. október 20-án, az utolsó órán kell a kiállítóhelyre kerülnie.

10. *„Amikor a kis Dawid beírta első feljegyzéseit e naplójába, tizenkét éves volt.”* Dawid Rubinowicz lengyel fiú naplóját 1940 és 1942 között írta. Krajnóban, egy lengyel faluban élt. Naplója nem olyan híres, mint Anne Franké. Előszó, fülszöveg, képanyag Dawid Rubinowicz naplójának újrakiadásához.

A téma azoknak ajánlott, akik szívesen olvasnak, hiszen ez is egy másik napló! Régen, 1960-ban jelent meg. Az újrakiadás egyelőre nem valóság, pedig jó lenne, mert nem sokat tudunk a lengyel vidéki zsidóság hányattatásairól. Írásbeli munka, amelyhez kreativitás, kutatómunka is szükséges. Az „új kiadáshoz” készült anyagokat október 20-án, az utolsó órán kell beadni.

11. *Körkép. Hol, mi várt a zsidóságra – Európa polgárabb felén.* Írásos összeállítás vagy tablók az európai zsidóság sorsáról.

A téma azoknak ajánlott, akik inkább a történészek írásaiból szeretnek tájékozódni. Az abból szerzett ismereteiket tovább tudják adni diáktársaiknak – akár írásban, akár vizuális megjelenítéssel. Az összeállítást október 20-án, az utolsó órán kell leadni, ha tabló, a kiállítóhelyen felrakni.

12. *Ki volt Anne Frank? Kérdőíves felmérés.* Kérdőív, felmérés és az eredmények feldolgozása. Diákokat kellene megkérdezni arról, hogy mit tudnak Anne történetéről és magáról a korról.

A téma azoknak ajánlott, akik kíváncsiak mások véleményére, szeretik a számokat, grafikonokat és szívesen következtetnek... A felmérést tablón kell megjeleníteni, és október 20-án, az utolsó órán, a kiállítóhelyen kell felrakni.

Projekt	Szükséges anyagok	Egyéb
1. Kamarakiállítás	számítógépterem – képek, köztörténeti olvasnivalók	karton, filcek, ragasztók, fénymásolási, nyomtatási lehetőség
2. Lábjegyzetek Anne Frank naplójának szemelvényeihez	Anne Frank-kötet, köztörténeti olvasnivalók	papír, nyomtatási lehetőség
3. Szubjektív olvasónapló	Anne Frank-kötet	papír, nyomtatási lehetőség
4. Én így mesélném	Anne Frank-kötet	papír, nyomtatási lehetőség
5. Új dokumentumok – a rejtegetők írásai	Anne Frank-kötet	papír, nyomtatási lehetőség
6. Időszalag	köztörténeti munkák, kronológiák, a XX. század története	karton, filcek, ragasztók, fénymásolási, nyomtatási lehetőség
7. A Wannsee-jegyzőkönyv (1942. január 20.)	a jegyzőkönyv és <i>Szemben önmagunkkal</i> , Hosszú Gyula: <i>Utak a holokauszthoz</i>	karton, filcek, ragasztók, fénymásolási, nyomtatási lehetőség
8. A gettó. Az európai zsidóság közös tapasztalata. A gettóbeli élet	<i>Szemben önmagunkkal, A Sziget</i> , Hosszú Gyula: <i>Utak a holokauszthoz</i>	papír, nyomtatási lehetőség
9. „Ami ma teljesen megszokott dolognak számít, az normális időkben biztosan felzúdulást keltene”	Chava Pressburger kötet, illetve ebből citátumok, <i>Csehország története</i> (Prekop Ildikó)	karton, képzőművészeti alkotáshoz való anyagok
10. „Amikor a kis Dawid beírta első feljegyzéseit e naplójába, tizenkét éves volt”	<i>Dawid Rubinowicz naplója</i> (Prekop Ildikó), köztörténeti szövegek	
11. Körkép. Hol, mi várt a zsidóságra – Európa polgárabb felén	Hosszú Gyula: <i>Utak a holokauszthoz</i> , és más köztörténet	karton, filcek, ragasztó
12. Ki volt Anne Frank? Kérdőíves felmérés	minták hasonló felmérésekre, Közelítések – attitűdvizsgálat, AnneFrank.com-on angliai felmérés kérdései, számítógépterem – feldolgozás	karton, filctoll, ragasztó, nyomtatási lehetőség

Minden csoportnak:

- Példány *Anne Frank naplójából*, illetve a kiválasztott szemelvényekből
- Hosszú Gyula: *A század fele* (régis AKG-s tankönyv)
- Történelem 4
- Anne Frank Múzeum: <http://www.annefrank.org/splashpage.asp>
- Anne Frank Center USA: <http://www.annefrank.com>
- Anne Frank, Berlin: <http://www.annefrank.de/>
- <http://www.centropa.hu/>
- <http://motlc.wiesenthal.com/site/pp.asp?c=gvKVLcMVIuG&b=358201> – tolerancia múzeum on-line

A levél

Kedves Tanítványaim!

A kisepochánk címe: Anne Frank és én. Azért adtam ezt a címet, mert közvetíteni szeretnék egy 1944-ben 15 éves lány és köztetek. Ő nem öregedett meg, nem ment férjhez, nincsenek utódai, hogy azok olvassák nagyanyjuk kamaszkori naplóját. Vele és általa azt a kort szeretném megmutatni, amely nem engedte, hogy felnőtt lehessen. Vele és általa talán még több kérdésünk lesz önmagunkhoz, még értetlenebbül állunk majd és tesszük fel a kérdést, hogy mi, az emberiség hogyan is jutottunk idáig, hogy magunknak, az emberiségnek halálgyárakban való elpusztítását tervezzük és hajtsuk végre.

Szeretném, ha magatok választanátok társakat, akikkel együtt dolgoztok a héten, és témát is. Igyekeztem, hogy sokféléből választhassatok. A csoportokat és a témákat legkésőbb hétfőn tudnom kell, hogy előkészíthessem a hozzá tartozó anyagokat.

Minden epocha elején együtt elolvassunk egy-egy részletet Anne naplójából, azután elvonultok a csoportotokkal, és meg kell oldanotok egy, főleg a szövegre vonatkozó feladatsort. Ezután pedig hozzáláthattok a saját projektetekhez. Jól osszátok be az időtöket! Persze ezeket a jó tanácsokat már magatoktól is tudjátok.

Az értékelés is tudom, hogy fontos nektek. Egy hét, vagyis egy történelemepocha egy harmada, ezért 30%-nyit számít a történelemjegybe.

A témák között magyarországi példák nem szerepelnek. A következő epochában szólnunk majd erről.

Előre is köszönöm, hogy számíthatok munkátokra.

Naplórészletek és feladatlapok

Anne Frank naplója

Megjegyzés: Anne Frank naplójának több kiadása volt. Jelen részletek nagyobb részét a MEK-ben található változatból (fordította F. Solti Erzsébet), az 1942. október 7-ét pedig a legutóbbi változatból (fordította Bernáth István) válogattam.

I.

1942. jún. 20., szombat (betoldás)

Néhány napig nem írtam, mert előbb jól meg akartam gondolni ezt az egész naplótörténetet. A magamfajta lánynak igen szokatlan érzés naplót írni. Nemcsak azért, mert még sose írtam, de azt hiszem, később sem engem, sem mást nem érdekelnek majd egy tizenhárom éves kislány vallomásai. De hát ez tulajdonképpen nem fontos. Nagy kedvvel látok neki. Lelki szükségletem, hogy végre alaposan kiöntsem a szívem.

„A papír türelmesebb az embereknél.” Ez a mondás járt az eszemben, amikor egy szép napon, kissé borongós hangulatban, unottan kezembe tettem az arcom, s még ahhoz is lusta voltam, hogy eldöntsem, elmenjek-e vagy otthon maradjak. Csak ültem egy helyben és tépelődtem. A papír valóban türelmes. Nem szándékom, hogy ezt a keményfedelű füzetet, amely a kevély „napló” névre hallgat, valaha is elolvastassam valakivel, hacsak nem találok egyszer majd olyan barátot vagy barátnőt, aki valóban érdemes rá, mást meg ugyan miért is érdekelne. Most érkeztem el oda, ahonnan a naplótörténet ötlete kiindul: nincs barátnőm!

Most azonban hadd magyarázzam meg, különben senki meg nem érti, miért is áll egy tizenhárom éves leány teljesen egyedül ezen a világon. Voltaképpen nem is igaz. Szerető családi körben élek, szüleimmel és tizenhat éves nővéremmel; ha jól átgondolom, van vagy harminc ismerősöm és barátnőfélém, s van egy csomó imádóm, akinek felcsillan a szeme, ha lát, és aki az iskolában, ha másként nem megy, törött zsebtükrön keresztül próbál nézegetni. Vannak rokonaim, kedves nénik, bácsik, van rendes otthonom. Nem, látszólag mindenem megvan, kivéve, hogy nincs barátnőm. Pajtásaimmal szórakozni szoktam, de csak hétköznapi dolgokról esik szó közöttünk. Baj, hogy senki iránt se melegszen fel. Lehet, hogy bennem van a hiba, amiért nincs bizalmas barátom. Ez biztosan így van, sajnos nem tudok rajta változtatni.

Ezért kezdek naplót írni. A barátnőt akarom vele pótolni, aki után olyan régen vágytam. S hogy gondolatban jobban magam előtt lássam, nemcsak az élményeimet írom majd bele, hanem ez a napló lesz a vágyva vágyott, igaz és hűséges barátnő, akit Kittynek fogok szólítani.

Azt hiszem, senki sem értené meg Kittyhez írott beszámolóimat, ha csak úgy ajtóstul rontanék a házba, ezért, bár nem szívesen, ideírom életem rövid történetét.

Apám már harminchat éves, anyám pedig huszonöt éves volt, amikor házasságot kötöttek. Margot nővérem 1926-ban született Frankfurt am Mainban. Én 1929. június 12-én jöttem a világra, s mert zsidók vagyunk, 1933-ban – Hitler uralomra jutásának évében – Hollandiába emigráltunk, ahol apám a Travies Rt.-nél kapott igazgatói állást. Ez a vállalat szoros kapcsolatban áll az ugyanazon épületben működő Kolen & Co. céggel, amelynél apának is van érdekeltsége.

Itt, Hollandiában sokat izgultunk a hazai események miatt, mert Németországban rekedt rokonainkra is alkalmazták a hitleri zsidótörvényeket. 1938-ban két nagybátyám az üldözések elől elmenekült és szerencsésen kikerült Amerikába. Ebben az időben jött a házunkba öreg, hetvenhárom éves nagyanyám. 1940-ben azután véget értek a Hollandiában töltött nyugalmas idők: előbb kitört a háború, majd jött a kapituláció, a németek bevonultak Hollandiába, és elkezdődött a zsidók üldözése. Viseljének a zsidók sárga csillagot! Szolgáltassák be kerékpárjaikat! Nem utazhatnak villamoson! Nem járhatnak autón! Csak délután három és öt óra között vásárolhatnak, és akkor is csak olyan boltokban, amelyekre ki van írva: „Csak zsidók számára!” Este nyolc után nem járhatnak az utcán! Még a kertjükben, sőt ismerőseik körében sem tartózkodhatnak! Nem mehetnek színházba, moziba és egyéb szórakozóhelyekre! Nyilvánosan nem sportolhatnak, nem mehetnek uszodába, tenisz-, hoki- és más sportpályákra! Tilos átlépniök a keresztények házának küszöbét! Zsidó gyermekek csak zsidó iskolába járhatnak! És még mennyi szégyenletes, megalázó rendelkezés!

Ilyen körülmények között kellett most élnünk. Hol ezt tiltották meg, hol azt. Jopie barátnőm egyre hajtogatta: „Már alig merek lélegzeni, mert attól félek, ez is tilos...” Szabadságunkat alaposan megnyirbálták, de hát azért kibírtuk valahogy...

1942 januárjában meghalt a nagymama. Senki sem sejtí, mennyit gondolok rá és hogy mennyire szerettem.

1934-ben beírtak a Montessori-intézetbe. Az óvoda után iskolába is odajártam. A VI. B osztályban az igazgatónő tanított; az év végén majd megszakadt a szívem, amikor búcsút kellett vennem tőle. Mind a ketten zokogtunk. 1941-ben csakúgy, mint Margot nővérem, a zsidó líceumba kerültem. Ő a negyedik, én meg az első osztályba. Négytagú családunknak mindmáig viszonylag jól ment a sora. És ezzel eljutottam a mai napig.

1942. június 20., szombat

Drága Kitym!

Nos, kezdjük el. Itt kellemes csend van; apa és anya elment hazulról, Margot pedig néhány fiatalemberrel egy barátnőjénél pingpongozik.

Az utóbbi időben magam is igen sokat pingpongoztam. Játék után, különösen nyáron, amikor nagyon felhevülünk a sok ugrálástól, be szoktunk térni valamelyik fagylatozóba, melyet zsidók is látogathatnak. Ilyen fagylatozók a Delphi és az Oase. Pénz sem kell hozzá. Az Oase-ban mindig akad olyan barátunk vagy imádónk, aki fagylattal kínál meg, annyival, hogy egy hét alatt sem tudnánk elfogyasztani.

Azt hiszem, kissé meglep Téged, Kitym, a tény, hogy kislány létemre imádókról beszélek. Sajnos nemigen térhetünk ki előlük a mi iskolánkban. Egy fiú megkérdi például, hogy biciklijén hazakísérhet-e, mire igent mondom, s egymás mellett karikázva beszélgetni kezdünk. Tíz esetből kilencben biztosra vehetem – és ez számomra elég kellemetlen –, hogy az illető fiú nyomban belém szeret és nem tágít mellőlem. Idővel persze lelohad ez a szerelem, főleg, mert nem sokat törődöm a perzselő pillantásokkal, hanem vidáman tovább pedálozok. A fiúk sokszor már szinte túlságba mennek, és arról fecsegnek, hogy „beszélnek a papámmal”; erre nagyot kanyarodom a géppel, s leesik a táskám. A fiatalúr ilyenkor udvariasan leszáll a bicikliről, felveszi, én pedig máris másra terelem a szót. Persze, ártatlan próbálkozásokról van szó, de akad olyan udvarlóm is, aki kezet szeretne csókolni vagy belém karolni. Ezek aztán alaposan megjárják, mert olyankor leszállok a gépről, és lemondok a

további kíséretéről. Adom a sértettet, alaposan odamondogatok neki, s kijelentem, hogy fel is út, le is út.

Nahát! Ezzel leraktam barátságunk alapjait, drága Kittym. A viszontlátásra holnap.

A Te Annéd

Hány éves korában kezdi Anne a naplóját?

Miért fog neki a naplóírásnak?

Ismeretségi körökben kb. hányan vezetnek naplót?

Ha ti naplót vezettek, miért kezdtetek hozzá?

Milyen dolgokat jegyeztek bele?

Milyen rendszeresen írtátok?

Mit tudunk meg Anne eddigi életéről? Írjátok meg röviden az életrajzát!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Miért emigrálnak Németországból?

.....
.....
.....

1940-ig miféle zsidótörvényeket vezettek be?

.....
.....
.....
.....

Mi történt a rokonokkal?

Milyen körülmények vezettek Hollandiában ahhoz, hogy elkezdődött a zsidóüldözés?

.....
.....
.....

Milyen törvényeknek vonatkoznak az itteni zsidóságra?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ha ti lennétek hasonló helyzetben, melyiket éreznétek legfájóbbnak? Indokoljátok meg, miért!

.....
.....
.....

II.

1942. június 24., kedd

Drága Kittym!

Borzasztó ez a meleg. Csak úgy folyik rólam a verejték. Pedig mindenhová gyalog járok ebben a hőségben. Csak most jöttem rá, milyen nagyszerű intézmény a villamos, főként a nyitott kocsi, de hát ezt az élvezetet nem nekünk, zsidóknak tartják fenn. Jó nekünk gyalogosan is. Tegnap a déli szünetben elmentem a fogorvoshoz a Jan de Luykenstraatra, ami jó messzire esik az iskolánktól. Úgy elfáradtam, hogy délután majd elaludtam a padban. Szerencsére a fogorvos nővére olyan kedves volt hozzám, s innivalóval kínált meg.

A komp az egyetlen közlekedési eszköz, amelyet még igénybe vehetünk. A Joseph Israels rakparton állandóan közlekedik egy kis bárka, s a révész készségesen átvisz, ha megkérjük rá. Bizonyos, hogy nem a hollandokon múlik, hogy annyi sok rosszban van részünk.

Bárcsak vége volna már az iskolaévnék! A húsvéti szünidő alatt ellopták a biciklimet, anyámét pedig apa ismerős keresztényeknek adta oda megőrzésre. Szerencsére rohamléptekkel közeledik a szünidő; még egy hét és szabad vagyok, mint a madár.

Tegnap reggel kedves meglepetés ért. Éppen a bicikligarázs előtt jártam, amikor valaki utánam kiáltott. Visszafordultam. Jóképű fiút pillantottam meg, akit tegnap este láttam először Éva nevű barátnőmnél. Láthatóan zavarban volt, majd hozzám lépett és bemutatkozott. Harry Goldbergnek hívják. Kissé meglepődtem, nem tudtam elképzelni, mit akar, de hát ez azonnal kiderült. Harry csak arra kért, hogy elkísérhessen az iskolába. – Ha úgyis erre van dolgod, velem jöhetsz – válaszoltam, s együtt mentünk tovább. Harry már tizenhat éves, és mindenről nagyszerűen el lehet vele beszélgetni. Ma reggel újra megvárt, és ez, úgy látszik, ezentúl mindennap így lesz.

Annéd

1942. június 5., szombat reggel

Drága Kittym!

Az évváró ünnepély szerencsésen lezajlott. A Zsidó Színházban rendezték meg. A bizonyítványom nem is lett olyan rossz. Egyetlen elégtelenem van, aztán egy ötösöm algebrából, két másik tárgyból hatosom, a többiből hetesem, kettőből pedig nyolcasom. Az itthoniak ezzel is nagyon meg voltak elégedve. Mert az én szüleim másként vélekednek a bizonyítványról, mint a többi szülők. Ők sohasem törődnek a jó vagy rossz jegyekkel, szerintük csak az a fontos, hogy egészséges legyek, ne viselkedjem túlságosan neveletlenül és örüljek az életnek. Ha mindez rendben van, majd megjön magától a többi. Én azonban nem így gondolkodom. Nem akarok rossz tanuló lenni. A Líceumba csak feltételesen vettek fel. Szabály szerint el kellett volna még végeznem a Montessori-iskola hetedik osztályát is. Minthogy azonban valamennyi zsidó gyereket át kellett helyezni a hitközségi iskolába, az igazgató hosszas huzavona után kettőnket, Liest és engem, feltételesen felvett. Nem szeretném tehát, ha csalódna bennem. Margot nővérem is megkapta a bizonyítványát. Kitűnő volt, mint rendesen. Ha itt is volna „Cum laude” fokozat, biztosan megkapta volna, amilyen jó feje van.

Apa az utóbbi időben sokat ül otthon.

Az irodában már nincs sok keresnivalója. Kellemetlen lehet, ha valaki érzi, hogy felesleges. Koophuis úr átvette a Travies, Kraler úr pedig a Kolen & Co. céget. Néhány nappal ezelőtt, amikor együtt sétáltam vele a kertünkben, megemlítette, hogy talán el kell bújnunk. Arról is beszélt, hogy meglehetősen nehéz lesz elrejtőznünk. Megkérdeztem tőle, miért beszél erről már most.

– Hiszen tudod, Anne – felelte kissé izgatottan –, hogy már több mint egy éve ruhaneműt, élelmiszert és bútort helyeztünk el az ismerősöknél. Nem akarjuk, hogy a holmink a németek kezére jusson, s még kevésbé szeretnénk, ha elhurcolnának bennünket. Inkább önszántunkból tűnünk el, s nem várjuk meg, míg értünk jönnek.

– És mikor megyünk, édesapám? – kérdeztem; megijesztett apám komoly hangja.

– Ne nyugtalanodj, kislányom, én majd elintézem. Élvezd gondtalanul az életet, ameddig csak lehet.

Többet nem mondott. Bárcsak minél később kellene megvalósítanunk szomorú elhatározását.

Annéd

1942. július 8., szerda

Drága Kittym!

Vasárnap reggel óta annyi minden történt, mintha évek teltek volna el. Csak nem áll tótágast az egész világ? De ahogy látod, élek még, és apa szerint ez a lényeg.

Élek bizony, de ne kérdezd, hol és hogyan. Persze, mindebből semmit sem értesz, hát inkább elmondom, hogy mi is történt vasárnap délután.

Körülbelül három óra lehetett; éppen akkor ment el Harry, de ígérte, hogy később visszajön. Egyszerre csak megszólalt a csengő. Én nem hallottam, mert a verandán a fekvőszékben lustálkodtam, olvastam és napoztam. Valamivel később Margot jelent meg feldúltan a konyhaajtóban. – Behívó érkezett apának az SS-től – suttogta –, anya már el is ment Van Daan úrhoz. – (Van Daan apának jó ismerőse és munkatársa.) Szörnyen megrémültem. Behívó!... Mindenki tudja, hogy ez mit jelent; máris magam előtt láttam a koncentrációs tábor és a magánzárkát. – Hagyjuk, hogy elvigyék apát? – Egyszerűen nem jelentkezik – vigasztalt Margot, mialatt együtt vártunk a szobában anyánkra.

0Anya Van Daanékhoz ment, s ott megbeszéli a holnap reggeli hurcolkodást. Van Daanék velünk tartanak, s így heten leszünk a hátsó traktusbeli búvóhelyen. Csendben tovább üldögéltünk. Egyetlen szót sem váltottunk többé. Apára gondoltunk, aki mit sem sejtve, látogatóban volt a Zsidó Szeretetotthonban, az ottani öregeknél. Vártuk anyát. A nagy meleg és az izgalom szavunkat vette.

Csengettek. – Ez csak Harry lehet – mondtam. – Nehogy ajtót nyiss – figyelmeztetett Margot, ezúttal fölös óvatosságból, mert máris hallottuk, hogy anyánk és Van Daan úr beszélget Harryval. Majd bejöttek, és kulcsra zárták maguk mögött az ajtót. Azontúl Margot vagy én minden csengetésre halkán az ajtóhoz osontunk s megnéztük, hogy apa áll-e kint, mert mást nem engedtünk volna be.

Margot-t és engem kiküldtek a szobából. Van Daan négy szemközt akart tárgyalni anyánkkal. Mikor aztán kettesben ültünk hálósobánkban, Margot megmondta, hogy nem is apának szól a behívó, hanem neki. Most még jobban megrémültem. Margot még csak tizenhat éves; ilyen fiatal lányokat is elszakítanak a családjuktól? De hát Margot-t nem engedjük, mondta anya, és apa valószínűleg erre célzott a múltkor, amikor elbújáról volt szó. Elbújni...

Ugyan hová? A városba vagy vidékre, házba vagy kunyhóba? Mikor, hogyan és hová? Ezeket nem kérdezhettem meg a felnőttektől, de nem tudtam másra gondolni. Közben Margot-val becsomagoltuk iskolatásánkba a legszükségesebb holmit. Legelőször ezt a keményfedelű füzetet, aztán a hajcsavarokat, zsebkendőket, iskolakönyveket, fésűt, régi leveleket szedtem össze. Minthogy egyre az elbújás foglalkoztatott, sok felesleges holmit raktam be, de nem bánom. Az emlékeimhez jobban ragaszkodom, mint a ruháimhoz.

Öt órakor végre megérkezett apa is. Felhívtuk Koophuis urat s kértük, hogy még este fáradjon át hozzánk. Van Daan elment Miepért. Miep 1933 óta dolgozik apa irodájában, s mi igen jó barátságban vagyunk vele, meg Henkkel is, újdonsült férjével. Miep el is jött; néhány pár cipőt, ruhákat, kabátokat, fehérneműt és harisnyát gyömöszölt egy bőröndbe, aztán elment, de megígérte, hogy nemsokára visszatér. Aztán senki sem szólt többé. Négyen voltunk, de egyikünk se vacsorázott. Még mindig tartott a hőség, és mindent olyan hihetetlennek éreztem magam körül. Az emeleti nagyszobát nemrégiben bérbe adtuk egy Goudsmit nevű, harminc év körüli embernek, aki ezen az estén – nem lévén jobb dolga – körülbelül tíz óráig nálunk ténfergett, s noha igyekeztünk udvariasan tudtára adni, hogy felesleges, képtelenek voltunk szabadulni tőle. Tizenegy óra tájban megérkezett Miep és férje, Henk van Santen. Miep táskájában és Henk óriási zsebeiben megint elsüllyedt néhány cipő, harisnya, könyv és fehérnemű. Fél tizenkettőkor azután ők is eltávoztak. Már tudtam, hogy ez lesz az utolsó éjszaka, amelyet a saját ágyamban töltök. Olyan fáradt voltam, hogy nyomban elaludtam és fel sem ébredtem reggel fél hatig; akkor is anyám keltett fel. Szerencsére a hőség kissé enyhült a vasárnapéhoz képest. Egész nap szakadt a meleg eső. Mind a négyen úgy öltöztünk fel, mintha hűtőkamrában szándékoznánk tölteni az éjszakáinkat. Persze ez azért történt, hogy még jó néhány ruhadarabot vihessünk magunkkal, hiszen egyetlen üldözött se merte volna megkockáztatni, hogy tele bőrönddel hagyja el a házat. Rajtam is két ing, három nadrág, egy ruha, egy szoknya, kiskabát, felette nagykabát, két harisnya, fűzős cipő, sapka, sál és más egyéb volt. Már otthon beleizzadtam, de hát kit érdekelt ez akkor?

Margot teletömte iskolakönyvekkel a táskáját, kihozta a garázból a kerékpárját, s Miep mögött elkarikázott előttem ismeretlen tájak felé. Én ugyanis még mindig nem tudtam, hová visz az utunk. Fél nyolckor végül mi is becsuktuk magunk mögött az ajtót. Az egyetlen lény, „akitől” elbúcsúztam, Moortje volt, a cicám. Őt egy Goudsmit úrhoz címlett levélben a szomszédok gondjaira bíztuk...

A konyhában a cica számára elkészített font hús, a mosatlan reggeli edény s a vetetlen ágyak azt a benyomást kelthették, hogy sebtiben hagytuk el a házat. De hát nekünk kisebb gondunk is nagyobb volt annál, hogy miként vélekednek rólunk az emberek. Csak menekülni kívántunk és biztos helyre kerülni.

Holnap folytatom.

Anned

II.

Miért kell Anne-nak gyalogosan közlekednie?

.....

.....

.....

Hogyan vélekedik az iskolai tanulásról? Milyen tanuló? Miért nem a Montessorriban folytatta az iskolát?

.....

.....

.....

Mennyiben más a ti születek és Anne szüleinek gondolkodása az iskoláról és a tanulásról?

.....

.....

.....

.....

Miért merült fel az apában az elrejtőzés gondolata?

.....

.....

.....

Hogyan készítették elő?

.....

.....

.....

Milyen körülmények között dönt el, hogy eljött a rejtőzködés ideje?

.....

.....

.....

.....

Kik segítenek?

.....

.....

.....

Ti mit csináltatok volna?

.....

.....

.....

III.

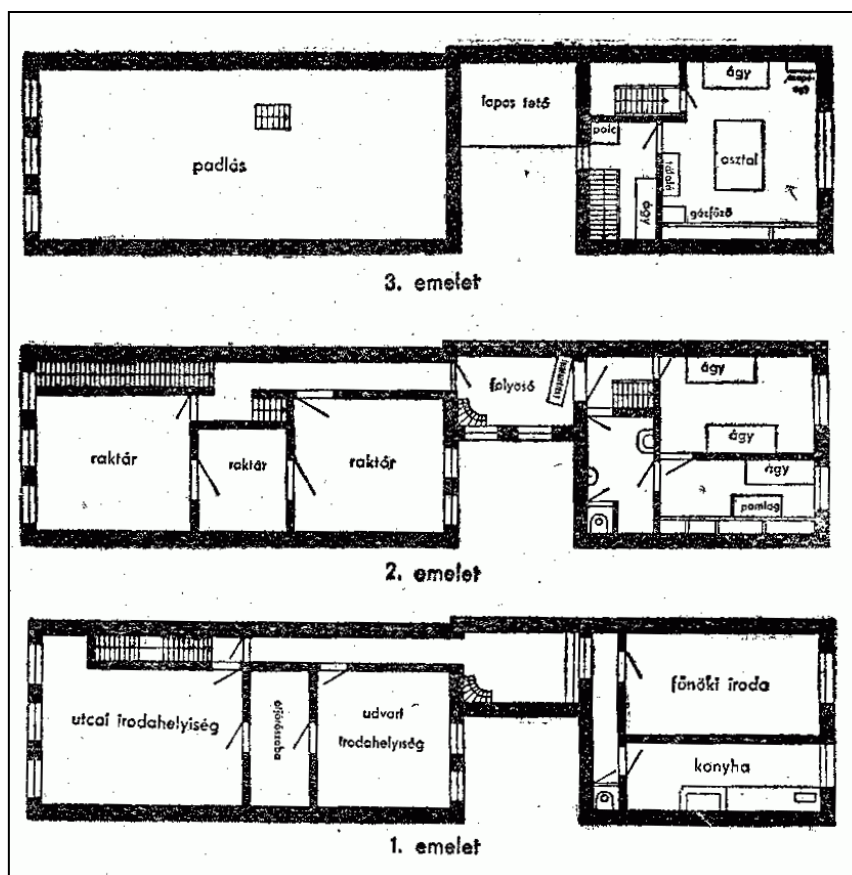
1942. július 9., csütörtök

Drága Kittym!

Így baktattunk tehát a szakadó esőben apa, anya meg én; kezünkben iskolatáska és szatyor, színiültig teletömve a beledobált holmival.

A kora reggeli órában a gyárakba siető munkások szánakozva néztek ránk. Arc kifejezésük elárulta, mennyire sajnálják, hogy tilos bármiféle járművet igénybe vennünk. A feltűnő sárga csillag helyettünk is beszélt.

Csak amikor már az utcán voltunk, közölte velem kíméletesen apám és anyám, hová rejtőzünk el. Már hónapok óta elhordták a házból felszerelésünk és ruhaneműnk egy részét, s tervük az volt, hogy július 16-án elbújunk, függetlenül attól, hogy mi történik. A behívó miatt tervünket tíz nappal hamarabb hajtottuk végre, s így hiányos lesz a berendezésünk. Búvóhelyünk apa irodájának épületében lesz. A be nem avatottak ezt meglehetősen nehezen értenék meg, ezért közelebbről is megmagyarázom. Apának nem sok alkalmazottja volt: Kraler, Koophuis, Miep és Elli Vossen, a huszonhárom éves gyorsíró, akik mindnyájan tudták, hogy odamegyünk. Vossen raktárnokkal, Elli apjával, valamint a két segédmunkással viszont semmit sem közöltünk.

Az épület beosztása a következő: a földszintet nagy üzlethelyiség foglalja el, melyet raktárnak is használnak. A raktár ajtaja mellett van a ház bejárata. Ez egy ajtóhoz vezet. Innen nyílik a lépcső. Ezen a lépcsőn üvegezett ajtóhoz jutunk, amelyen még nyomai látszanak annak a fekete betűs felírásnak: „Iroda.” Nagy, világos szobába lépünk. Ez az első irodahelyiség. Napközben itt dolgozik Elli, Miep és Koophuis úr. A szomszédos kis szobában

áll a pénzszekrény, a ruhafogas meg egy nagy szekrény, melyben árut tartják. Az utána következő szoba kicsiny és meglehetősen sötét. Azelőtt itt együtt dolgozott Kraler és Van Daan úr, azonban csupán Kraler úr ül itt. Kraler úr irodája az előszobából is megközelíthető egy üvegajtón át, de ez csak belülről nyílik, kívülről nem.

Kraler szobájából a hosszú, keskeny folyosón keresztül, a szénraktár mellett négy lépcsőfok vezet fel az épület legszebb részébe, a főnöki szobába. Itt minden igen szép: a finom, sötét bútor, a linóleummal bevont padló, a szőnyegek, a rádió és az asztali lámpa. Azon túl nagy, tágas konyha, melegvíztárolóval és kétlángú gázrezsóval. Mellette wc. Ez van az első emeleten.

Az első emeleti előszobából egyszerű falépcső vezet felfelé. Fent egy kis benyílóhoz érünk, melyet átjárónak neveznek. A benyílóból jobbra-balra ajtó nyílik. A bal oldali ajtó a ház utcai traktusába vezet. Itt vannak a raktárhelyiségek, a manzárd és az utcai padlástér. Ebből az első traktusból hosszú, igen meredek, valódi nyaktörő hollandi lépcső vezet a másik utcai ajtóhoz.

A benyíló jobb oldali ajtaja a hátsó traktusba visz. Nem gondolná senki, hogy az egyszerű, szürke ajtó mögött oly sok szoba rejtőzik. Az ajtótól csak egyetlen lépcsőfokra kell felhágni, s már benn is vagyunk.

A bejáratnál szemben bal oldalt meredek lépcső vezet egy keskeny folyosón keresztül abba a helyiségbe, mely ezentúl a Frank család nappali és hálósobája lesz. A mellette levő kis szoba tölti majd be a Frank kisasszonyok háló- és dolgozószobájának szerepét. A lépcsőtől jobbra ablak nélküli helyiség található, benne mosdó és elkerített wc-sarok. De idenyílik egy ajtó a leányszobából is.

Ha a lépcsőn feljebb megyünk és a felső ajtót kinyitjuk, méltán csodálkozhatunk, hogy ebben a régi, csatornaparti házban egy ennyire tágas és világos helyiséget találunk, s benne gáztűzhelyet, vízvezetéket és mosogatót. (Ezt annak köszönhetjük, hogy ez volt mostanáig a laboratórium.) Ezentúl azonban a konyhánk lesz s egyúttal a Van Daan házaspár hálósobája, valamint közös nappali, ebédlő és dolgozószobánk.

A parányi előszoba Peter Van Daan hálósobájává lép majd elő. Ezenkívül ugyanúgy, mint az utcai részen, itt is van manzárd és padlástér. Nos, ezzel egészében bemutattam Neked a nagyszerű hátsó traktust.

Annéd

1942. október 7., szerda

Most csak úgy magam elé képzelem, hogy... kijutok Svájcba. Papa és én egy szobában alszunk, de a fiúk [ezen a két unokabátyját érte] dolgozószobája az én szobám, ahol én dolgozom és fogadom a látogatókat. A szobát meglepetésként újrabútorozták, vettek egy teázóasztalt, íróasztalt, foteleket és egy díványt, és minden gyönyörű. Néhány nap múlva apa 150 guldent ad nekem, persze svájci pénzre átszámolva, de én továbbra is guldennek mondom, és közli, hogy ebből vegyek meg minden szükséges dolgot, kizárólag magamnak. (Később majd hetenként kapok egy guldent. De abból is azt vehetek, amit akarok.) Bernddel indulok el, és a következőket vásárolok:

3 nyári alsóing à 0,50 = 1,50

3 nyári bugyi à 0,50 = 1,50

3 téli alsóing à 0,75 = 2,25

3 téli bugyi à 0,75 = 2,25

2 alsószoknya à 0,50 = 1,00
 2 melltartó (a legkisebb méret) à 0,50 = 1,00
 5 pizsama à 1,00 = 5,00
 1 nyári pongyola à 2,50 = 2,50
 1 téli pongyola à 3,00 = 3,00
 2 ágykabát à 0,75 = 1,50
 1 kispárna à 1,00 = 1,00
 1 pár nyári papucs à 1,00 = 1,00
 1 pár téli papucs à 1,50 = 1,50
 1 pár nyári cipő (iskolába) à 1,50 = 1,50
 1 pár nyári cipő (ünneplő) à 2,00 = 2,00
 1 pár téli cipő (iskolába) à 2,50 = 2,50
 1 pár téli cipő (ünneplő) à 3,00 = 3,00
 2 kötény à 0,50 = 1,00
 25 zsebkendő à 0,05 = 1,25
 4 pár selyemharisnya à 0,75 = 3,00
 1 pár térdharisnya à 0,50 = 2,00
 4 pár zokni à 0,25 = 1,00
 2 pár vastag harisnya à 1,00 = 2,00
 3 gombolyag fehér gyapjú (nadrágok, sapka) = 1,50
 3 gombolyag kék gyapjú (pulóver, szoknya) = 1,50
 3 gombolyag színes gyapjú (sapka, sál) = 1,50
 sálak, övek, gallérok, gombok = 1,25
 Valamint 2 iskolai ruha (nyári), 2 iskolai ruha (téli), 2 ünneplőruha (nyári), 2 ünneplőruha (téli), 1 nyári szoknya, 1 téli szoknya, 1 iskolai téli szoknya, 1 esőköpeny, 1 nyári kabát, 1 télikabát, 2 kalap, 2 sapka.
 Ez összesen 108 gulden.
 2 táska, 1 korcsolyázóruha, 1 pár korcsolya cipővel, 1 piperedoboz (púder, zsíros krém, krémpúder, lemosókenőcs, napolaj, vatta, kötszercsomag, arcpirosító, ajakrúzs, szemöldökceruza, fürdősó, hintőpor, kölni, szappan, púderpamacs).
 És még négy könnyű pulcsi à 1,50, 4 blúz à 1,00, különféle egyéb dolgok à 10,00 és könyvek, ajándékok à 4,50.

III.

Hogyan jutnak el a rejtekhelyre?

.....

Hol van a rejtekhely (a hátsó traktus)?

.....

Milyen helységekből áll?

.....

.....

.....

Ki hol lakik?

Kik segítettek a rejtőzésben?

Ti mit vinnétek magatokkal, ha el kellene bújni?

Milyen vágyai vannak Annénak?

IV.

1942. október 9., péntek

Drága Kitty!

Ma csupa kellemetlen és lesújtó hírről számolhatok be. Zsidó ismerőseinket csoportosan elhurcolják. A Gestapo nem bánik velük kesztyűs kézzel: egyszerűen tehervagonokba rakják őket s elszállítják Westerborkba, a drentei nagy zsidó gyűjtőtáborba. Több száz embernek van ott egyetlenegy mosdója, és wc is kevés. A fekhelyek egymás felett vannak. Férfiak, asszonyok, gyermekek mind együtt alusznak. Így terjed az erkölcstelenség: teherbe esett sok asszony és lány, aki régebben van ott.

Megszökni lehetetlen. A tábor legtöbb lakója meg van bélyegezve, mert az emberek fejét kopaszra nyírják, és sokakat elárul zsidós külsejük is.

Ha már Hollandiában ilyen rossz a soruk, hogyan élnek majd a távoli, barbár vidékeken, ahová elszállítják őket? Meggyőződésünk, hogy legtöbbjüket legyilkolják. Az angol rádió szerint gázzal ölik meg őket. Ez nyilván a legradikálisabb tömegpusztítási módszer. Egészen fel vagyok dűlva. Miep szánakozva mondja el ezeket a szörnyűségeket, és nagyon fel van háborodva. Nemrégiben például egy öreg, béna zsidóasszony ült Miepék ajtaja előtt. Várt, míg a Gestapo autóval elszállítja. Szegény öregasszony, úgy félt az átrepülő angol gépektől és a vakítóan világító fényszóróktól. És Miep mégsem merte beengedni, és ezt nem is kockáztatta volna senki, mert a németek nem fukarkodnak a megtorlással.

Elli is szomorú; a vőlegényének el kell mennie Németországba. Attól fél, hogy a repülőgépek, amelyek a házaink felett elrepülnek, sokszor egymillió kilónál is nagyobb bombaterhüket Dirk fejére ejtik. Nem szeretem az olyan tréfálgatásokat, mint például: – Ennyit úgysem kap – vagy: – Elég neki egy bomba is. – Naponta egész vonatszerelvényeket indítanak, tele fiatalokkal. Ha útközben egy-egy kisebb állomáson megállnak, néhányan titokban elszelelnek és megpróbálnak elbújni, de ez csak igen kevésnek sikerül.

Még nem fejeztem be a sirámaimat. Hallottál-e már valaha túsokról? Ez a legújabb büntetési forma. A legszörnyűbb, amit el tudsz képzelni. Kiváló polgárokat ártatlanul fogságba vetnek, s ott maradnak, míg el nem ítélik őket. A legközelebbi szabotázsakciónál ugyanis, ha a bűnöst nem sikerül kézre keríteni, a Gestapo egyszerűen a falhoz állít öt túszt. Gyakran olvassuk az újságban ezekről az áldozatokról szóló gyászjelentéseket, amelyekben ez a büntett mint „végzetes szerencsétlenség” szerepel. Szép kis náció a német. Valaha magam is hozzájuk tartoztam, bár Hitler már régen hontalanná tett. Vajon van-e a világon nagyobb gyűlölködés, mint amely németek és zsidók közt forr?

Annéd

1943. december 24., péntek

Drága Kitty!

Már többször írtam arról, hogy mi itt mindnyájan pillanatnyi hangulataink hatása alatt vagyunk. s úgy látom, rajtam ez a betegség – különösen az utóbbi időben – egyre jobban úrrá lesz.

A „Himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt”¹ idézet nagyon rám illik. „Himmelhoch jauchzend” vagyok, ha arra gondolok, hogy milyen jól megy dolgunk, ha összehasonlítom a magam helyzetét más üldözött gyermekével, és „zum Tode betrübt” vagyok például ma, mert nálunk járt Koophuis asszony és elmondta, hogy Corry nevű leánya pajtásaival hokizik, evez és műkedvelő színelőadásokon vesz részt. Nem irigykedem Corryra, de én is kimondhatatlanul vágyom rá, hogy legalább egyetlenegyszer, amúgy istenigazában jól érezzem magam s úgy nevetsek, hogy majd megpukkadok. Főleg most, télidőben, karácsony és újév táján érezzük magunkat kitaszítottaknak. Pedig nem volna szabad ezt leírnom, hiszen ez rút hálátlanság és bizonyos fokig túlzás is. De gondoldj felőlem, amit akarsz, nem fojthatok mindent magamba, inkább elismétlem naplóm első szavait: „A papír türelmes.”

Ha valaki betoppan hozzánk a külvilágból, s ruhája még hűvös a széltől, arcát kicsípte a hideg, akkor legszívesebben a párnámba fűnám a fejem, hogy ne gondoljak rá: „Vajon mikor szívhatunk már mi is friss levegőt?” De, mert azt nem tehetem, hanem illedelmesen kell ülnöm, ezek a gondolatok igen sokszor, számtalanszor felmerülnek bennem. Hidd el, Kitty, ha az ember már másfél év óta el van zárva a külvilágtól, néhanapján igazság ide, hála oda, nagyon elege van. És hát jó volna biciklizni, táncolni, fütyülni, a fiatalságomat kiélvezni. Erre vágyódom, de senkinek sem beszélhetek róla. Képzeld el, mi lenne belőlünk, ha mind a nyolcan siránkoznánk és fancsali képet vágnánk? Még így is elég sokszor megkérdezem magamban: „Vajon akad-e olyasvalaki, aki megértene, akár az üldözöttek fajtájából való, akár más? Aki belátná például, hogy az ilyen kislánynak életszükséglete a hancúrozás?” Nem tudom, meghallgatásra találnék-e, de már azért sem beszélnek róla senkinek, mert azon nyomban elsírnám magam. Persze a sírástól megkönnyebbülnék.

Napról napra jobban nélkülözöm a megértő anyai szívet. Ezért gondolatban és írásban is megfogadom, hogy egyszer majd olyan édesanyja leszek a gyermekeimnek, amelyet magamnak szeretnék. Olyan anya, aki nem vesz mindent készpénznek, amit másoktól hall, de komolyan veszi, amit én mondok. Csak érzem, de leírni nem tudom, hogy mi mindent fejez ki a „mamus” szó! Tudod-e, mit találtam ki, hogy valamiképpen anyukának szólíthassam az anyám? Gyakran „manusnak”, sőt „mani”-nak hívom. Ilyenformán nem mondom teljesen ki, hogy „mama”, elcsenem az „m”-betű egyik lábát. Jaj, pedig de szívesen hozzátennék százannyit! Anya mindezt szerencsére nem sejtji; igen boldogtalan volna miatta.

De hát elég ebből ennyi, „Zum Tode betrübt” hangulatom ezzel kissé megenyhült.

Annéd

IV.

Milyen sors vár a hollandiai zsidóságra?

.....
.....

Mi lehet a Westerbork?

.....

¹ „Feltör az égbe, a sírba hull” – részlet Klára énekéből Goethe *Egmont* című szomorújátékából (Keresztury Dezső fordítása).

Nézzetek utána, hogy hová szállítják el Westerborkból az elhurcoltakat!

.....

.....

.....

Mi történik a hollandokkal a háború alatt? Hogyan büntetik őket a német megszállás alatt?

.....

.....

.....

Ti be mertétek volna vinni a lakásotokba az öreg nénit?

.....

.....

Nektek mi hiányozna legjobban, ha így bezárva kellene élnetek?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V.

1944. január 28., péntek

Drága Kittym!

Ma reggel az jutott az eszembe, hogy Te hovatovább olyan tehénnek érezheted magad, amely folyton a régi híreken kénytelen kérődzni, s az egyoldalú táplálék miatt végül is nagyot ásít, s titokban pedig arra vágyik, hogy végre kapjon valami új hírt is.

Sajnos jól tudom, hogy már unod a régi ügyeket. Elképzeheted, hogy nekem is elegendem van az olyan öreg tehénből, amelyeket minduntalan a legelőről ráncigálnak elő. Az asztalnál, ha nem politizálnak vagy nem beszélnek remek ebédekről, akkor anya vagy őnagysága eleveníti fel nem tudom hányadszor ifjúkori emlékeit, esetleg Dussel úr csacsog felesége hatalmas ruhatáráról, szép versenylovakról, kilyukadt csónakokról, úszni tudó négyéves fiúkról, izomfájdalmairól és félős pácienseiről. Odajutottunk, hogy ha nyolcunk közül valamelyik kinyitja a száját, a többi hét be tudja fejezni a mondanivalóját. A vicceknek már előre tudjuk a csattanóját, s csak az mulat rajta, aki elmondja. A két exháziasszony különböző tejesembereinek, fűszereseinek és mészárosainak képzeletünkben már szakálluk van, annyiszor dicsérték vagy szapulták őket asztalunknál. Lehetetlen, hogy üde és ifjú lehessen az, akit a hátsó traktusban emlegetnek.

Mindezt el lehetne még viselni, ha a felnőtteknek nem volna meg az a hajlandóságuk, hogy a Koophuis, Henk vagy Miep által leadott híreket tízszer elismételjék s minden alkalommal a saját hozzáadásaiikkal cifrázzák. Ez olyan szörnyű, hogy nemegyszer kénytelen vagyok az asztal alatt belecsípni a karomba. Így fékezem magam, nehogy belevágjak a lelkes szónok szavába. Mert hiszen az olyan kisgyerekeknek, mint én, semmilyen körülmények között sem szabad helyreigazítani a felnőtteket, bármily ostobaságot mondjanak is s akármilyen valótlanságot szopjanak is ki az ujjukból.

Koophuis és főleg Henk a bujkáló zsidókról hozzák a híreket. Jól tudják, hogy minden érdekel bennünket, ami sorstársainkkal történik. Minket is őszintén lesújt azoknak a sorsa, akiknek rejtekhelyét felfedezik, és örülünk a kiszabadított foglyok szerencséjének.

A bujkálás ma már olyan mindennapos dolog, mint például apa papucs, amelynek annak idején a kályha mellett volt a helye. Igen sok az olyan intézmény, mint a Vrij Nederland,² ahol személyi igazolványokat hamisítanak, pénzzel támogatják az elrejtőzötteket, búvóhelyeket szereznek, bujkáló keresztény fiúkat munkához juttatnak, s szinte megrendítő, milyen sokféle és áldozatkész munkát végeznek. Életük kockáztatásával segítik és mentik embertársaikat.

Mindebben előljárnak gyámolítóink. Sikerült bennünket mindeddig kihúzniok a csávából, s remélhetőleg ép bőrrel menekülünk meg, mert ha nem, ők is osztoznak az elhurcoltak sorsában. Soha, egyetlen szóval sem utalnak arra, hogy terhükre vagyunk, pedig jól tudjuk, hogy így van; egyikük sem panaszkodott még a sok fáradság miatt, amit nekik okozunk.

Naponta mind feljönnek hozzánk. A férfiakkal politizálnak, az asszonyokkal az ételmezési nehézségekről és a háború terheiről beszélgetnek, a gyermekekkel pedig könyvekről és újságokról vitatkoznak. Amennyire lehet, derűs képet vágnak, a születés- és ünnepnapok alkalmából virágot és ajándékot hoznak; mindig és mindenben rendelkezésünkre

² Szabad Hollandia.

állnak. Nem szabad soha elfelejtenünk: míg mások a németek ellen vívnak hősiesség harcot, a mi gyámolítóink hősiesség vidámságot mutatnak és elhalmoznak bennünket szeretetükkel.

A leghihetlenebb rémhírek terjednek el, de többnyire nem alaptalanul. Például Koophuis e héten elmondta, hogy Gelderlandban két futballcsapat mérkőzött s az egyik kizárólag bujkálókából, a másik pedig a csendőrség tagjaiból állott. Hilversumban új élelmiszer-törzslapokat adtak ki. A tisztviselők az ott rejtőzködőknek is akartak juttatni ezekből a törzslapokból. Ezért a napnak bizonyos órájában egyszerre rendelték be őket a hivatalba, s egy külön asztalnál megkapták az igazolványokat. Persze vigyázni kell, nehogy az effajta trükkök a moffok fülébe jussanak.

Anned

1944. július 15., szombat

Drága Kitty!

[...], „A fiatalok voltaképpen jobban magukra vannak utalva, mint az öregek.” Valahol olvastam ezt a mondatot s úgy érzem igaz.

Vajon itt, a hátsó traktusban, kiknek rosszabb a helyzete? A felnőtteknek vagy nekünk, fiataloknak? Kétségtelenül nekünk. Az idősebbeknek mindenről megvan a véleményük, s mindig tudják, hogyan cselekedjenek. Nekünk sokkal nehezebb kitartani a nézeteink mellett olyan időkben, amikor minden idealizmust a sárba taposnak és kipusztítanak, amikor az embereknek csak a legvisszataszítóbb tulajdonságait látjuk, s megrendül az igazságba, a jogba és Istenbe vetett hitünk.

Aki még ezek után is azt állítja, hogy itt, a hátsó traktusban az idősebbeknek rosszabb a helyzetük, mint nekünk, bizonyára nem gondol arra, hogy mennyivel súlyosabban érintenek bennünket a felmerülő kérdések, azok, amelyeknek a megoldásához még túlságosan fiatalok vagyunk. Pedig oly közel kerülnek hozzánk, hogy előbb-utóbb azt képzeljük, már meg is tudjuk oldani. De ezek a megoldások többnyire helytelenek, és így ki kell őket javítanunk. Ezért oly nehéz a mi életünk a mai időkben: még alig ismertük meg ideáljainkat, álmainkat, vágyainkat, s máris letöri, sőt gyökerében sorvasztja el őket a szörnyű valóság.

Csoda, hogy még nem adtam fel a reményt, hiszen minden oly valószínűtlennek és megvalósíthatatlannak tűnik. És mégis, mindezek ellenére ragaszkodom ideáljaimhoz, mert még mindig hiszek az emberi jóságban. Egyszerűen képtelen vagyok elfogadni, hogy a világon minden halálba, nyomorba, zűrzavarba torkollik. Látom, amint a pusztulásból lassanként újra felépül a világ, hallom a közeledő égszakadást, amely végül is elpusztít bennünket, együtt szenvedek sok-sok millió emberrel. És mégis, ha felnézek az égre, úgy érzem, hogy jóra fordul minden, elmúlik ez a szörnyűség, s megint béke és nyugalom lesz ezen a világon.

De addig féltve őrzöm az álmaimat, s remélem, talán megvalósulnak egyszer.

Anned

V.

Milyen hírek érkeznek a külvilágból?

.....
.....

Vannak-e ezek között reménykeltők, s ha igen, melyiket tartanátok annak?

.....
.....

Mióta tart a rejtőzködés?

Hogyan formálódott át az együtt élők személyisége?

Ti hogyan és meddig bírnátok az összezártságot?

Ha valamit üzenhetnétek a jelenből Annénak, mit mondanátok?

Kérlek benneteket, hogy a csoportotok minden tagja írjon egy mondatot arról, hogy mit „tanult”, mire jött rá, min gondolkodott a legtöbbet e héten!